



Stichting behoud en herstel historisch groen, Grave

Beleidsplan 2018-2020

Versie 25-5-2018

1. Inleiding

Grave heeft in 2017 het groen opnieuw vastgesteld. Welke bomen zijn waardevol en mogen in principe niet gekapt worden. Het gaat daarbij om allerlei bomen, maar kijken we naar de bescherming van fruitbomen, dan vallen die buiten het beleid van de bescherming. Fruitbomen worden in de regel niet heel erg oud, althans geen honderden jaren en om die reden is dit begrijpelijk, maar dit is dan ook meteen de enige ratio onder dit beleid. In de nieuwe omgevingswet kunnen ze wel beschermd worden.

Willen we bijzondere bomen en rassen beschermen en voor de toekomst bewaren, dan gaat dit niet vanzelf. Het vraagt om beleid, het vraagt om kennis, het vraagt om draagvlak bij de bevolking en tenslotte is er menskracht nodig om te zorgen dat wat beschermwaardig is, ook beschermd en behouden blijft.

Om een en ander te borgen is een stichting opgericht die, zonder andere belangen, zich inzet voor het behoud van historisch groen en in het bijzonder de historische boomgaarden en fruitrassen. Maar dat niet alleen. De doelstelling van de stichting reikt verder dan onderhoud en behoud. Ook wil de stichting werken aan draagvlak bij de bevolking en bij de politiek om te koesteren wat van waarde is.



1.1 Aanleiding

De hoogstamfruitboom maakt al heel lang deel uit van ons landschap maar is de afgelopen eeuw economisch achterop geraakt bij de moderne commerciële boomgaarden. De hoogstam wordt nog wel gewaardeerd als historisch sieraad in het landschap. Soms worden ze ook nog wel onderhouden, maar vaak gebrekkig: onvakkundig of te weinig. Onvoldoende onderhoud gaat al snel ten koste van de vitaliteit van de bomen en de kwaliteit van het fruit. Een in verval geraakte boomgaard kan nog wel even leuk zijn voor de natuur maar is meestal geen lang leven meer beschoren.

De stichting focust op Grave en de kerkdorpen er omheen. Aanleiding om de stichting op te richten was de bezorgdheid bij velen over het verdwijnen van veel bomen en ander groen. Een boom kappen is een kwestie van minuten, een boom tot wasdom laten komen kost vele decennia. Initiatiefnemers zagen dat het nodig was dat de gemeente een krachtige tegenspeler heeft, geen “remmer in vaste dienst”, maar een club die *samen met de overheid* en in voorkomende gevallen ook particulieren, indringend van gedachten kan wisselen over het beleid en over de uitrol daarvan.

Met dit beleidsplan wordt in hoofdzaak ingezet op het behoud van deze groene cultuurhistorische waarden van Grave. De grootste bedreiging voor het Graafse groene erfgoed zijn, naast verwaarlozing van wat er nog is, de op handen ruimtelijke ontwikkelingen en ingrepen. Maar, in tegenstelling tot elders, bieden deze ingrepen ook enorme kansen. Het is daarbij wel: nu of nooit!

Waarom nu?

In de eerste plaats heeft Grave een tweetal historische boomgaarden met historische hoogstam-fruitrassen. De boomgaarden verkeren in een deplorabele toestand. Ze zijn al tientallen jaren niet onderhouden en vooral de boomgaard op het Visioterrein heeft bij de laatste grote storm van 2018 veel schade opgelopen. De meeste bomen zijn geknakt of omgevallen en in een onvermoede opruimdrijf zijn veel van de laatste resten geruimd. Tot zover het slechte nieuws en de eerste aanleiding om de handen uit de mouwen te steken, om te redden wat er nog te redden is.

In de tweede plaats ontwikkelde adviesbureau West8 voor de gemeente Grave een **vestingvisie**. Deze visie wordt in mei 2018 door de gemeenteraad van Grave vastgesteld. West8 heeft ervoor gekozen om niet te veel



te historiseren maar wel zichtbaar te maken wat Grave als vesting in het verleden betekende. Hier horen de ravelijnen en de andere elementen van de verdedigingswerken bij. Op deze ravelijnen stonden veelal bomen waarbij vaak werd gekozen voor fruitbomen, maar ook “walnoten” en veel later kwamen er knotwilgen.

De implementatie van de vestingvisie is daarmee een uitgelezen gelegenheid om te herstellen wat nog te herstellen is en bij het beleefbaar maken van de vesting niet alleen te

kijken naar de versteende omgeving, maar ook naar het groen.

1.2 Landschappelijke waarde

We kunnen kijken naar de bomen en de boomgaarden, maar die staan letterlijk niet op zichzelf. Deskundigen hebben inmiddels naar het totaal gekeken en beoordelen Visio en Bekaf beide als zeer waardevol! Er is ook meer dan de fruitbomen alleen. Maar dit gesteld hebbend moet er op gewezen worden dat we op deze locaties veel en opvallend veel verschillende, ook zeldzame fruitbomen aantreffen.

De landschappelijke waarde vraagt om een integraal plan van aanpak. Een aantal ingrediënten hiervoor is op voorhand te benoemen.

- Alle groen opnieuw waarderen.
- Afspraken gemaakt worden over onderhoud.
- Geen asfaltpaden op Visio.
- Combineren met de introductie van wilde bijen; bijvoorbeeld boomgaarden omzomen met hagen die wilde bijen aantrekken en ook anderszins het terrein hierop inrichten, zoals zandhopen waarin bijen kunnen ‘nestelen’.
- Bij pad van de vervallen boomgaard op Visio-terrein aan beide kanten een haag met daar achter een boomgaard aanleggen.

1.3 Regels en beleid

Regels en beleid zijn er op allerlei niveaus, van habitatrichtlijnen op Europees niveau en de natuurwet van 2017 tot kapbeleid op gemeentelijk niveau, met alles daar tussen. Voor de stichting is dit beleid uitgangspunt en kader. De stichting richt zich binnen dit beleid op het beschermen en het herstel van wat voor de toekomst en de natuurlijke diversiteit gewenst is. De stichting is geen actiegroep die het (overheids)beleid zelve ter discussie wil stellen.

Op basis van het Natuurnetwerk Nederland heeft de provincie Noord-Brabant een visie opgesteld: “De Integrale Provinciale natuur- en landschapvisie 2012 – 2022: Brabant: uitnodigend groen”. Op basis hiervan is in 2016 een Natuurbeheerplan opgesteld. Dit beheerplan (Natuurbeheerplan Noord-Brabant 2016) streeft er naar alle gaten in dit netwerk gedicht te hebben in 2027.

Lokaal

Zoals iedere gemeente heeft ook Grave een bomenverordening waarin bepaald is welke bomen en boomzones beschermd zijn en waar niet (zonder meer) gekapt mag worden. Niet bepaald is waar nieuwe bomen moeten komen.



In 2018 wordt in Grave met de ‘2e fase groenbeleid’ een vervolg gegeven aan de vorig plantseizoen opgestarte uitvoering van het meerjarige renovatietraject voor het openbaar groen. Doel van de werkzaamheden is het groen inclusief de bomen beter beheerbaar te maken en verder te werken aan een prettige, leefbare en veilige groene buurt.

Naast versoering van het beheer is er plaats voor het aanbrengen van kleur in de vorm van bloeiende heesters en bloembollen die een bijdrage leveren aan de biodiversiteit. Deze bloembollen uit het groenplan zijn eind 2017 in vooraf bepaalde locaties de grond ingegaan en zullen vanaf 2018 hun pracht tentoonstellen.

Tot zover het oude beleid. In deze gemeentelijke plannen wordt nog met geen woord gerept over de inpassing van het groenbeleid in de vestingvisie of omgekeerd. Daarbij moet gezegd worden dat de focus van het beheerplan ook niet ligt op de binnenstad en al helemaal niet op de binnenstad alleen.

Naar aanleiding gesprekken van de initiatiefnemers van de stichting om het historisch groen in Grave beter te beschermen, hebben er inmiddels eerste gesprekken plaatsgevonden met de gemeente. In vervolg hierop en tegen de achtergrond van de Vestingvisie die door West8 aan de gemeente is aangereikt, heeft het college van B&W van Grave op 28 maart 2018 besloten om de historische boomgaarden op te nemen in de bestemmingsplannen. Hierover moet in de gemeenteraad uiteraard nog wel een besluit genomen worden.

1.3 Groenstructuur Vestingvisie West8

West8 formuleert als volgt.

“De groenstructuur van Grave ging hand in hand met de militaire doeleinden. Zo waren de schootsvelden historisch vrij van beplanting om overzicht te behouden, deze gebieden konden ook worden geïnnundeerd uit militair oogpunt. De beplanting op de vestingstructuur bestond uit bomen en doornachtige struiken elk met een specifieke militaire functie zoals bescherming tegen indringers, verstevigen van de vestingwal tegen erosie, camouflage van de vuurmonden door het bladerdek, houtvoorziening zoals hakhout en geriefhout voor de stad in tijden van belegering en dekking voor militairen. De groenstructuur was dus gefocust op de vestinggordel. Dit beeld willen we op een eigentijdse manier doortrekken naar de toekomst toe. Heel belangrijk daarin is natuurlijk het behoud van waardevolle bomen. Verder willen we de bomenstructuur rond de stad benadrukken door bomen opnieuw te introduceren op deze plekken.”

De vestingvisie is op 15 mei 2018 vastgesteld door het gemeentebestuur en dient voortaan als leidraad voor planologische beslissingen en beleidsplannen.



De historische boomgaarden aan de noordzijde en zuidwest van het centrum

2. Beleidsuitgangspunten

2.1 Uitgangspunten en positie

Nederland telt zo'n 1300 rijksbeschermd groene monumenten. Dit groene erfgoed leeft en verandert. De beplanting groeit, waardoor het beeld met de seizoenen en met de jaren wijzigt. Maar ook het ruimtegebruik in en rondom de groenaanleg ontwikkelt zich. Zo kan de onttrekking van water voor landbouw of drinkwater de grondwaterspiegel doen dalen. In stadsparken neemt het aantal recreanten toe, waardoor het groen onder druk komt te staan. In tijden van bezuiniging moeten eigenaren van landgoederen soms ook op zoek naar nieuwe gebruiksmogelijkheden en verdienmodellen. Dit leidt vaak tot ingewikkelde opgaven. Het is hierbij de kunst om het bijzondere karakter van het groene monument te behouden.

West8 Vestingvisie Grave 2018

Een vestingstad is relatief laag, compact en kent nauwe straatprofielen. Dit heeft uit militair oogpunt enkel voordelen. Rond de binnenstad waren lage schuren en stallen gesitueerd. Van oudsher was de vestinggordel met al zijn versterkingen, een groene schil rond de binnenstad. Speciale beplanting sloot naadloos aan bij de militaire doeleinden. Bomen en struweel camouflerden en beschermden de werken van de vestingstad. Het beschermen en ontwikkelen van een open en groene vestinggordel zal niet enkel de topografische wallenstructuur zichtbaar maken. Het wordt tevens een ruimte die de manier waarop je Grave benaderd compleet zal veranderen.

De stichting wenst dat de historische boomgaarden, voor zover deze nog zijn te herstellen een rijksbeschermd status krijgen. Daarnaast moeten de bomen op de bastions en de ravelijnen terugkomen zoals door West8 in het kader van de vestingvisie is voorgesteld.

De vestingvisie is daarmee een belangrijke onderlegger, maar niet de enige. Met het herstel van gaarden wil de stichting ook bijdragen aan de biodiversiteit, waarbij niet alleen gedacht is aan de (fruit)rassen, maar bijvoorbeeld ook aan de vogels en de bijenstand en het beschermen van de dassenbucht op het voormalige Visioterrein.

2.2 Uitgangspunten en positiebepaling

Nederland verandert. Van natuurlandschappen, via cultuurlandschap naar eenzijdige productieterrainen en een verder uitdijende verstedelijkte omgeving. Natuur en vogels delven het onderspit. Dit is

GRAVE | De Wijkraad Binnenstad Grave verzamelde in de afgelopen maanden ideeën voor het tijdelijk gebruik van het Visio-terrein in Grave. Op donderdagavond 17 februari werden ze voor belangstellenden openbaar gemaakt.

Ook andere wijkraden zorgen voor input. Leo de Vreede van de wijkraad legt uit: 'De reacties van andere wijkraden zijn belangrijk, het park ligt heel centraal. Ideeën uitwisselen maakt een plan sterker en is anders dan een bespreking in de gemeenteraad. Je kunt elkaar aanvullen. Volgende week versturen we de ideeën met een aanbiedingsbrief aan het college.'

Groene oproep

Op donderdag 16 november wordt de beplanting in de grote bloempotten weer gewisseld. Twee keer per jaar komt er nieuwe beplanting in de bakken, bewoners helpen dan een handje mee. Het dagelijkse onderhoud wordt door een aantal winkeliers gedaan; met elkaar zorgen we voor een mooie groene aankleding van de binnenstad. Wil je hier graag aan bijdragen? Geef je dan op, het kost je maar een uurtje werk en daarna drinken we gezellig een kopje koffie/thee met iets lekkers.

opmerkelijk, want vragen we de burger of hij hier blij mee is, dan is antwoord veelal ontkennend. De meeste mensen willen, ook in deze tijd of misschien wel juist in deze tijd, kunnen genieten van groen en frisse lucht.

Wat betekent dit?

Overheid en burgers natuurlijke partners

De stichting kiest er voor zich in te zetten voor het behoud van wat er nog is, en te herstellen waar dat reëel tot de mogelijkheden behoort. Hierbij ziet ze een rol weggelegd voor de overheid maar ook voor de burgers zelf. Er is niets mis mee dat de burgers ook zelf de handen uit de mouwen steken in het kader van het herstel en het behoud van het groen in de gemeente Grave.

Maar dit heeft alleen zin als de overheid daarover de kaders schept en bewaakt en het werk doet dat niet door burgers gedaan kan worden.

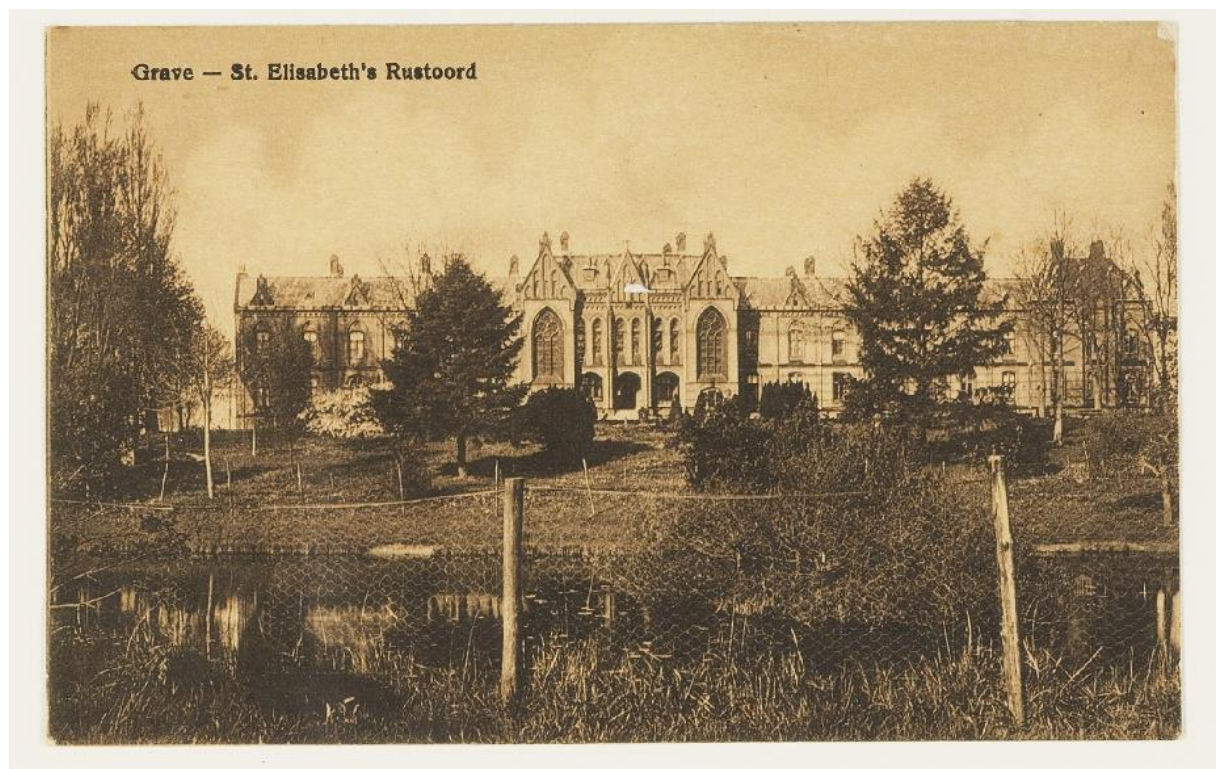
Oog voor de lange termijn

Het heeft geen zin om veel werk te maken van het behoud van een stukje groen of een rij bomen als op voorhand duidelijk is dat het niet te redden valt. De stichting wil zich focussen: een stip op de horizon, hoe ziet het groen er in Grave over tien tot twintig jaar uit en wat betekent dit voor wat we vandaag en morgen te doen hebben.

Dit gesteld hebbend is het zaak te beginnen met het 'laaghangend fruit'. Wat is eenvoudig te realiseren zonder enorme kosten of andere inspanningen?

Landschappelijke structuur volgen

De kwaliteit van de groenstructuren is voor een groot deel het resultaat van het landschap waarin ze gelegen zijn. In Grave is deze kwaliteit zowel bepaald door de landschappelijke onderlegger als door wat burgers daar in vroeger eeuwen mee gedaan hebben.



De Maas, de bebouwing op de landtong waar Raam en Maas samenkomen, maar ook de landschapstuin van het Visioterrein en de tuin van de Franse Paters, zijn daarmee waardevolle elementen voor het landschappelijk beleid. Het maakt het terrein geaccidenteerd en daarmee extra interessant voor wie er wil wandelen of sporten.

Publieke opinie

Doelen van de stichting kunnen niet gerealiseerd worden zonder de wind van de publieke opinie in de rug. Dit betekent dat burgers meegenomen moeten worden in wat de stichting doet. Dit kan het best door het zichtbaar maken van de resultaten en breed te communiceren wat de stichting beoogt, bij jong en bij oud.

Concreet

Randvoorwaarde om de publieke opinie mee te krijgen is zorgen dat cultuurhistorische waarden zoals bedoeld in 1.1 beleefbaar is voor het publiek. Geen boomgaarden achter hekken of muren dus, maar open en

toegankelijk. Met informatieborden en excursies kunnen bewoners en toeristen worden voorgelicht over de historische waarden en het ontstaan van het landschappelijk natuurgood waar ze lopen.

Aan tafel zitten waar dat nodig is

Organisatie en beleid van de stichting zullen zo ingericht zijn dat de stichting aan kan schuiven waar besluiten op het terrein van het groen, genomen worden, waarbij ze zich in beginsel beperkt tot Grave. Niets is frustrerender dan beleid dat al in kannen en kruiken is nog proberen om te buigen of bij te sturen. De stichting wil aan tafel zitten in de fase dat het beleid ontwikkeld wordt, dus in het **voortraject** van de besluitvorming.

2.3 Basis of aanvulling

Het oprichten van een stichting lijkt op dit moment het meest kansrijk en passend bij het doel dat wordt nagestreefd. De mogelijkheden en de expertise van de stichting zijn per definitie beperkt. Het is belangrijk dit te onderkennen. Noodzakelijk is het daarom aansluiting te zoeken bij instanties die behulpzaam kunnen zijn bij realiseren van de doelstellingen. Hierbij is gedacht aan landelijke, provinciale en lokale organisaties.

Natuurmonumenten

Natuurmonumenten stelt natuur, landschap en daarmee samenhangende cultuurhistorie daadwerkelijk veilig door gebieden aan te kopen en op professionele wijze te beheren. In constructieve samenwerking met vele anderen werkt zij aan uitbreiding van het beschermde areaal. Zij geeft een stem aan de waarde van natuur, landschap en daarmee samenhangende cultuurhistorie en toont aan dat natuur- en landschapsbescherming cruciaal is voor het leefbaar houden van Nederland. Natuurmonumenten zou dus een partner kunnen zijn. Echter, het is de vraag of de omvang van de percelen waar we in Grave over spreken voor natuurmonumenten interessant is. Een vraag die daarbij komt is of opkopen, al dan niet met een recht van terugkoop, voor de gemeente Grave, de eigenaar van de gronden interessant is.



Brabants Landschap

Gelet op de doelen en het beleid dat de stichting nastreeft, zal eerder dan Natuurmonumenten het Noordbrabants Landschap in aanmerking komen als partner en ondersteuner. Eerste contacten zijn gelegd en de stichting en Brabants Landschap lijken vanzelfsprekende partners. Zeker is wel dat Brabants Landschap over de expertise beschikt en ook de ingangen naar fondsen heeft die de stichting niet heeft.



Wat qua Plan van Aanpak nodig is, is van een omvang dat Brabants Landschap dit niet zelf voor haar rekening kan nemen. Het Brabants Landschap kan en wil wel in begeleidingscommissie plaatsnemen.

De Stichting zal een link leggen met de aanpak van de Raam (gemeente Mill), waar het Brabants landschap ook actief is.

IVN

Weliswaar heeft IVN Grave zich tot nu toe niet actief beziggehouden met de historische boomgaarden, maar IVN heeft eerder al wel input geleverd voor de bestemming van het Visioterrein. Ook heeft de lokale afdeling duidelijk gemaakt dat ze graag bij het initiatief betrokken wordt.

3. Organisatie

3.1 Bestuur

Het beleid van de stichting wordt bepaald door het stichtingsbestuur. Dit gebeurt op basis van een beperkte set van uitgangspunten en een compact document. Dit beleidsplan is daarvoor de eerste aanzet.

3.2 Deskundigen



Het bestuur is zich ervan bewust dat de kennis van alles wat erbij komt kijken om te beschermen en te herstellen wat nodig is, maar beperkt is. Het bestuur laat zich daarom van meet af aan bijstaan door deskundigen van binnen en van buiten de Graafse gemeenschap (zie ook paragraaf 2.3)

De rolverdeling in het bestuur is vastgelegd in de statuten van de stichting. Gemakshalve verwijzen wij daarnaar.

Op z'n tijd zullen de handen uit de mouwen gestoken moeten worden. Dan is er menskracht nodig en het bestuur zal daarom streven naar een pool van vrijwilligers die ondersteunen bij de uitvoering.

Expertise die structureel noodzakelijk is en die buiten de gelederen van het bestuur gezocht wordt:

- Webmaster
- Communicatie

3.3 Mankracht

Het jaarlijks onderhoud van fruitbomen komt neer op bemesten, snoeien en plukken en tussentijds controleren op aantastingen. Daarnaast heeft het perceel zelf verzorging nodig. Zo is het overal, maar in Grave is er veel meer nodig. Veel is verdwenen en moet opnieuw geplant worden. Daarnaast is de bodem niet meer toegerust. Om meer gericht te werk te gaan zouden bodemonsters genomen en geanalyseerd moeten worden. Ook dit vraagt expertise van buiten.

Snoeien en plukken zijn bij de gecultiveerde fruitbomen noodzakelijk om de bomen vitaal te houden. De snoei is gericht op een goed evenwicht tussen groei en vruchtdracht. Het verwijderen van valfruit en rottend of aangetast fruit in de boom zorgt ervoor dat ziekten en plagen zich minder goed kunnen handhaven in de boomgaard. En het tijdig plukken van het rijpe fruit zorgt ervoor dat de boom nog enige hersteltijd heeft na de oogst.

Kortom: er is menskracht gevraagd; een behoorlijk aantal vrijwilligers die de handen uit de mouwen willen steken. Bij het beheer gaat het deels om burgers die de handen uit de mouwen willen steken, maar zonder deskundige begeleiding en zal het schip snel stranden. De pomoloog met de gewenste expertise is onontbeerlijk zoals het snoeien moet gebeuren door of onder leiding van mensen die hier verstand van hebben.

Bij het beheer gaat het niet alleen om de bomen. Ook om de ondergrond moet onderhouden worden. Hierbij zijn er twee opties: minstens 1 keer paar jaar maaien of begrazing. Gebeurt dit niet dan verhardt de ondergrond en groeit er uiteindelijk niets meer.

4. Middelen

4.1 ANBI

De stichting wil zo min mogelijk afhankelijk zijn van financiële middelen. Helemaal zonder zal het niet kunnen, maar de stichting werkt met onbezoldigde bestuursleden en ook de vrijwilligers ontvangen geen vergoeding. Dit kan alleen als er donateurs zijn die de stichting en haar doelstelling een warm hart toedragen.

In dit perspectief streeft de stichting een ANBI-status na. Beleid en statutaire vormgeving zijn hier op toegesneden.

Het onderhoud dat door vrijwilligers wordt uitgevoerd, dient deskundig begeleid te worden en ook daarvoor zal de stichting zoeken naar burgers, van binnen en van buiten Grave. Maar dit zal waarschijnlijk niet kunnen volstaan en de begeleiding zal op zijn tijd geld kosten. De Stichting Brabants Landschap is er om lokale initiatieven met raad en daad ter zijde te staan. De doelstelling is “bescherming, beheer en advies”.

4.2 Funding

Brabants Landschap heeft relaties die de funding kunnen ondersteunen. Het Brabants Landschap kan ook checken of subsidieaanvragen voldoende solide onderbouwd zijn. Brabants Landschap heeft zelf ook mogelijkheden en is niet alleen op buitengebied gericht. Bijzondere subsidiemogelijkheden bestaan er wanneer in de aanpak en het beheer het bijen-instandhouding wordt meegenomen.

Een belangrijk middel om haar doel te bereiken is het inrichten en onderhouden is communicatie. De stichting zal zo min mogelijk gebruik maken van papier en waar enigszins mogelijk communiceren via moderne media zoals facebook. Ook zal de stichting een website in de lucht houden om burgers en belanghebbenden planmatig passief geïnformeerd en betrokken te houden.



Subsidie

De stichting zal zeker een beroep doen op subsidies.

Dit vraagt maatwerk. We kennen in Nederland legio mogelijkheden, maar de randvoorwaarden zijn heel divers. Zo zullen activiteiten veelal niet voor subsidies voor natuurbeheer in aanmerking komen omdat de kleine percelen waar we hier over spreken niet als natuur- maar veeleer als cultuurlandschap worden aangemerkt. Vervolgens vallen tal van mogelijkheden af omdat de percelen binnen de bebouwde kom liggen. Ook vallen ze voor een aantal subsidies af omdat het niet om agrarische bestemmingen gaat.

In eerste instantie is gedacht aan de provincie die subsidies verstrekt voor het “herstel van een cultuurhistorisch landschapselementen”. Wat haalbaar is wordt momenteel onderzocht. In 2018 moet dit traject afgerond zijn.

Donateurs

Naast subsidies heeft de stichting donateurs nodig die zorgen voor een ‘vaste’ bron van inkomsten. Deze vaste inkomsten zullen in verhouding moeten staan met de vaste uitgaven zoals de inschrijving bij de Kamer van Koophandel, de vaste maandelijks bankkosten e.d.

4.3 Compensatieregeling/groenfonds.

Veel gemeenten hebben een groenfonds waarin bij nieuwbouw gestort moet worden als er groen aan de openbare ruimte onttrokken wordt. Hieruit kan dit soort zaken betaald worden.